Bieszczadów, współpracował z ekspedycją wykopaliskową Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku bezinteresownie i wiele godzin pracy fizycznej oddał z pożytkiem dla obiektu. Jego też największym marzeniem jest takie przysposobienie obiektu dla celów turystycznych, aby nie był kupą zarośniętego gruzu, ale budowlą godną swej historycznej roli, jaką w tych stronach spełniał w przeszłości przed około 800 laty po 1474 i, już w odmienny sposób, w późniejszych czasach do dnia dzisiejszego, kiedy się może podjąć roli atrakcyjnego punktu dla turystyki stale się rozwijającej.

W pracach patronował dyrektor Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku Aleksander Rybicki, za co jesteśmy mu bardzo wdzięczni. Władze powiatowe w Lesku dotąd nie zainteresowały się tym obiektem, który należy do wybitnych bogactw kulturalnych, z wyjątkiem niektórych leśników i tamtejszego Technikum Przemysłu Drzewnego[18].

Przypisy:

[1] Tadeusz R. Żurowski, *Sobień nad Sanem*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 86-97.

[2] Feliks Kiryk, *Zarys dziejów powiatu sanockiego do 1945 r.*, Ziemia Sanocka, Kraków 1966, s. 16-59.

[3] Stefan Stefański, *Piękno, zabytki, kultura ziemi sanockiej*, Ziemia Sanocka, Kraków 1966, s. 60-73.

[4] *Castrum Sandom.* 46, s. 903 — podczas podziału dóbr między spadkobierców Piotra Kmity w r. 1580 wymienia „folwark Sobień cum fortalicio eiusquo".

[5] M. Minich, *Andrzej Grabowski 1833—1886 jego życie i twórczość*, Wrocław 1957, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, PIS, ryc. 13 pt. ruiny Sobinia 1859.

[6] Antonina Jelicz, *Życie codzienne w średniowiecznym Krakowie*, PIW, 1966, ryc. 89 — warsztat piekarski. Kodeks Baltazara Bohema, ryc. 3.

[7] Andrzej Żaki, *Zamczysko w Tarnowie i perspektywy badań średniowiecznych warowni karpackich*, Acta Archaeologica Carpathica, t. VII, Kraków 1965, Fasc. 1-2, s. 97-111.

[8] *Kodeks Małopolski*, t. III, s. 267, nr 855.

[9] Henryk Paszkiewicz, *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1925, s. 91-106.

[10] Adam Fastnacht, *Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340—1650*, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, S.A., nr 84, Wrocław 1962.

[11] Antoni Kunysz, *Osadnictwo wczesnośredniowieczne w granicach dawnej ziemi sanockiej, ze szczególnym uwzględnieniem Sanoka, w świetle źródeł archeologicznych*, Rocznik Województwa Rzeszowskiego, t. III, nadbitka, Rzeszów 1963, s. 55-104.

[12] Antoni Kunysz, *op. cit.*, ryc. 23, 24, 25.

[13] Antoni Kunysz, *op. cit.*, ryc. 25d.

[14] Andrzej Żaki, *Nowoodkryte ruiny budowli przedromańskiej na Wawelu*, Studia do dziejów Wawelu, t. I, Kraków 1955, s. 71-111.

[15] Rudolf Jamka, *Kraków w pradziejach*, t. I, Biblioteka Archeologiczna Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, Warszawa—Wrocław—Kraków 1963, ryc. 43 i 55.

[16] Rudolf Jamka, *op. cit.*, ryc. 64.

[17] Tadeusz Żurowski, *op. cit.*, ryc. 1.

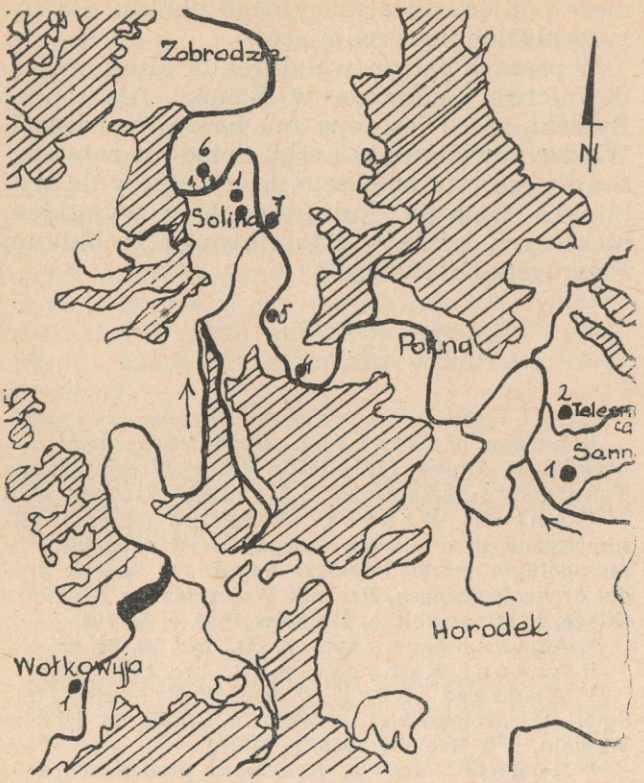
[18] W pracach wykopaliskowych na Sobniu w r. 1966 wzięli udział studenci wyższych uczelni: Anna Janiszewska, Maria Janiszewska, Roman Żurowski, Tadeusz Leliwa-Żurowski, Joanna Birula-Białynicka i Anna Włodarczyk (hist. sztuki) i inni.

Jacek Strupiechowski

Sprawozdanie z archeologicznych badań ratowniczych w Solinie pow. Lesko w roku 1966

W roku 1966 kontynuowano badania archeologiczne na terenie Zalewu Solińskiego. Podobnie jak w roku ubiegłym przeprowadzono je w dwu etapach. Etap pierwszy stanowiły archeologiczne badania powierzchniowe, przeprowadzone na terenach Zalewu w maju 1966 r. przez ekipę naukową Katedry Archeologii Polski Uniwersystetu Jagiellońskiego. Pracami ekipy kierowali: dr K. Godłowski oraz dr B. Ginter. W skład ekipy wchodzili studenci III i IV roku Uniwersytetu Jagiellońskiego[1]. W badaniach częściowo uczestniczył mgr Jacek Strupiechowski.

Rezultatem badań zwiadowczych było odkrycie nowych stanowisk archeologicznych i zweryfikowanie już istniejących. Badania powierzchniowe objęły prawy brzeg Sanu na całej długości projektowanego Zalewu, to jest od miejscowości Rajskie, po Zaporę w Solinie i lewy brzeg Sanu, od miejscowości Horodek po ujście rzeki Solinki oraz dolne biegi potoków, dopływów Sanu przepływających przez miejscowości Chrewt, Sokole, Teleśnica Sanna. Odkryte stanowiska zlokalizowano na planie zbiorczym stanowisk w skali 1 : 25 000, jak również na szkicach orientacyjnych, dołączonych do kart stanowisk w skali 1 : 100 000. Należy tu jeszcze podkreślić trudne warunki terenowe, w jakich przeprowadzano badania powierzchniowe. Na zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych stanowiskach postanowiono w sezonie letnim przeprowadzić sondażowe badania wykopaliskowe. Wytypowano do badań stanowiska 3—6. Dodatkowe badania przeprowadzono na stanowisku 7[2]. Badania wykonał Dział Archeologii Spółdzielni „Geowiert". Funkcję kierownika ekipy pełnił mgr Jacek Strupiechowski. Dokumentację wykonywali kolejno: R. Karwowski i J. Kafarski oraz M. Wyszomirski. Badania nadzorowali: T. Aksamit i mgr K. Moskwa. Badania wykopaliskowe rozpoczęto w dniu 10.VI.1966 r. na

Plan sytuacyjny rozmieszczenia stanowisk archeologicznych.

stanowisku 4 (por. zbiorczy plan stanowisk). Spowodował to fakt uzyskania podczas badań powierzchniowych pewnego materiału archeologicznego, jak i wytycznych nadzoru archeologicznego [3].

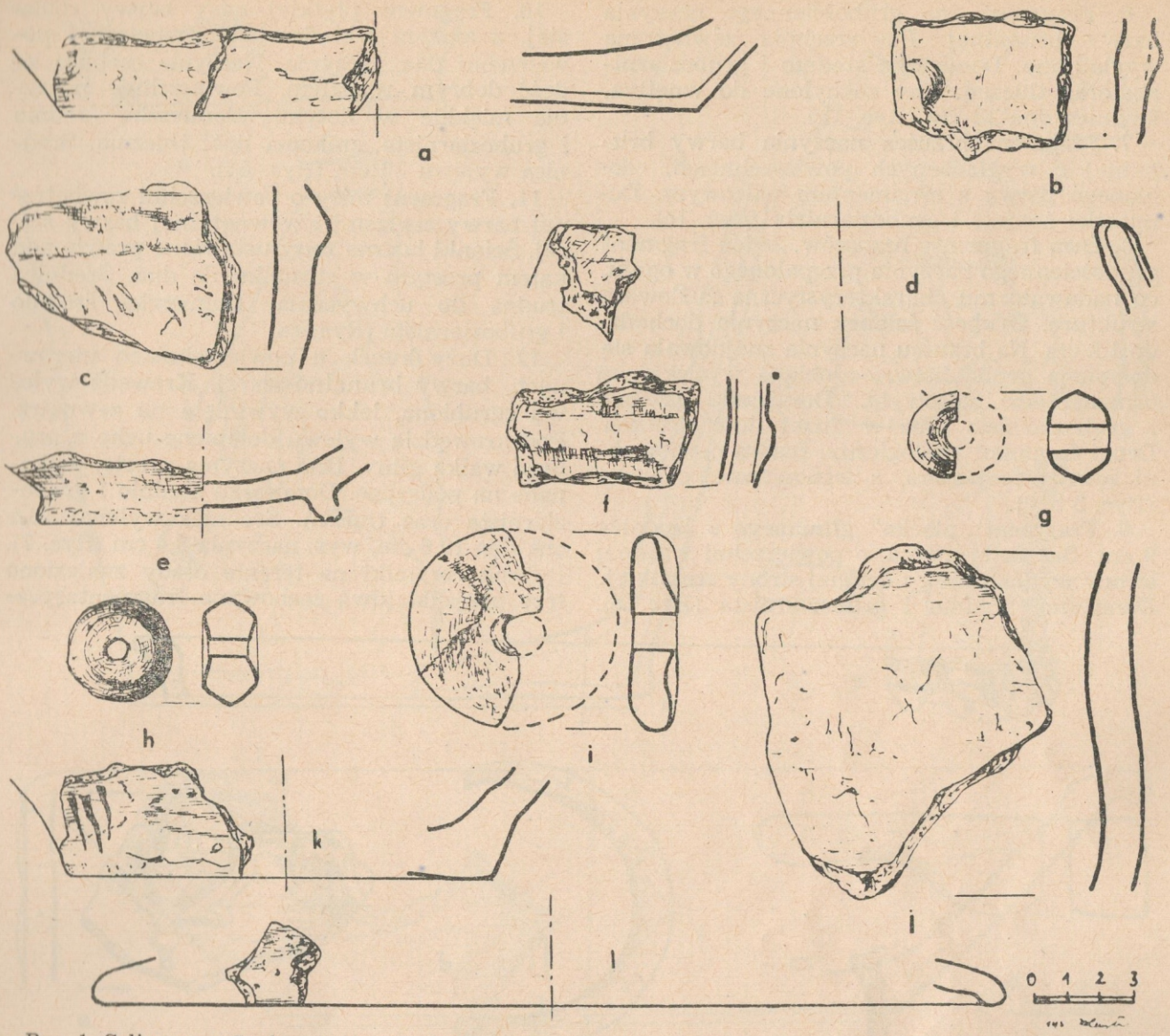
Stanowisko 4 położone jest na dość wysokiej, piaszczystej terasie prawego brzegu Sanu na polach ob. ob. Jana Gąsiorowskiego i Józefa Leśkiewicza, ciągnących się wzdłuż rzeki ku wsi od drogi polnej z przysiółka Łęg—Polana do wsi Solina, w pobliżu miejsca, gdzie droga ta przechodzi na prawy brzeg Sanu. Na przeciwległym brzegu Sanu w kierunku N—E znajduje się wieś Zadział pow. Lesko. W tym miejscu San tworzy pętlę, płynąc przez szeroką dolinę. Jej obramowania tworzą pasma wysokich, ponad 400 m sięgających wzgórz, porośniętych lasami.

Badania na stanowisku postanowiono przeprowadzić systemem arowym. W pierwszej fazie wykonano wykopy w formie prostokąta, który stanowiły ćwiartki A, B poszczególnych arów (por. plan niwelacyjny wykopów na stan. 4) [4]. Wykop miał spełnić rolę sondażu przekrojowego przez stanowisko po osi N—S. Jego przedłużeniem był wykop II w arze I, który wykonano w celach sprawdzających występowanie materiału zabytkowego i obiektów kulturowych. Rów łączący wykop I i II wykonano celem uzyskania całościowego profilu centralnego stanowiska na linii N—S.

Ze względu na nasilenie występowania obiektów kulturowych (jam) oraz materiału zabytkowego w ćwiartkach A, B arów III i IV, kierując się jednocześnie kryteriami morfologii terenu, zdecydowano się na przeniesienie wykopów w kierunku wschodnim. W ten sposób wyeksplorowano następne ćwiartki arów III i IV, a także ary IX, X, XI, XVI. Początkowo stosowano tu system ruchu konia szachowego, w miarę postępu eksploracji decydując się na przebadanie dodatkowych ćwiartek. Aby zorientować się w zasięgu występowania warstwy kulturowej w kierunku zachodnim, wykonano sondaż o wym. 25x1 m (por. plan niwelacyjny). W trakcie eksploracji poszczególnych arów (por. plan syt. wykopów na stan. 4) odkryto szereg obiektów archeologicznych, nazwanych umownie jamami. Zarysy jam ukazywały się na głębokości 35—60 cm od powierzchni ziemi. Wypełniska jam zawierały brunatno-szarą ziemię o niezbyt spoistej konsystencji. Największą spoistością oznaczało się wypełnisko obiektu nr 1 w arach IX i X. Zachowane profile jam zalegały w warstwie zbitej gliny jasnożółtej, stanowiącej na stanowisku calec, a także w warstwie piaszczysto-gliniastej, w której występował luźny materiał zabytkowy. Głębokość den jam nie przekraczała 116 cm od powierzchni ziemi. Przeciętna głębokość wahała się w granicach 60—80 cm od powierzchni ziemi. Zachowane profile jam miały najczęściej nieckowate zarysy o różnym stopniu rozgałęzienia linii konturowych. W jamach występował materiał w większości w postaci ceramiki, a także grudki polepy i węgiel drzewny. Na niektórych kawałkach polepy występowały odciski ziaren zbóż. Rzuca to światło na charakter zajęcia mieszkańców osady.

Największe ilości jam wystąpiły w arach III, IV, IX, X, XI, a więc w środkowej części wykopu pierwszego. Kontury jam miały różne kształty. Najczęściej występowały w formie owalnej. Długość jam nie przekraczała 366 cm, zarysy ich nie rysowały się zbyt wyraźnie. Ich przejaśnienia spowodowane były napłynięciem żółtego, średnioziarnistego piasku. Na stanowisku zanotowano występowanie jedenastu zarysów małych jam o największych długościach 40—70 cm, 15 zarysów jam średnich od 70—130 cm, a także jam dużych od 130—366 cm. Największą długość posiadał obiekt nr I, leżący na pograniczu arów IX i X — około 700 cm. Stanowił on prawdopodobnie jeden z centralnych punktów osady. Jamy występujące w arach IX ćw. A, X ćw. ABCD grupowały się koliście wokół niego. Zarys obiektu wystąpił na głębokości około 35 cm poniżej p. z. Miał w przybliżeniu kształt prostokątny z węższym odgałęzieniem w części północnej. W odgałęzieniu tym znajdowało się palenisko, z którego wybrano dużą ilość materiału ceramicznego. Dno obiektu występowało na głębokości około 80 cm. Profil obiektu wkopany był częściowo w calec. Być może obiekt służył celom mieszkalnym. Tę funkcję mogły też spełniać jamy o dużych wymiarach, jak na przykład: jama 1 w arze VI lub jama 1 w arze VII, a także jamy 1 i 2 w arze V, stanowiące w zasadzie jeden obiekt.

Materiał zabytkowy uzyskany podczas eksploracji wykopów na stanowisku 4, to prawie wyłącznie ceramika. Zebrano kilkaset fragmen-

Ryc. 1. Solina pow. Lesko, stan. nr 4: a, b, c, d, e, g, h, i — ceramika z warstwy kulturowej; stan. nr 5: f, j, k, — ceramika z paleniska; 1 — ceramika — znalezisko luźne.

Rys. M. Curyło

tów naczyń. Były to naczynia lepione ręcznie o różnej jakości i technice wykonania. Występowały więc naczynia dość prymitywne, grubościenne o szorstkich, nierównych powierzchniach z dużą ilością średnio i gruboziarnistej domieszki schudzającej oraz tłucznia. Potwierdzały one zresztą osadowy charakter stanowiska. Obok nich występowały naczynia o wygładzanych i wyświeconych powierzchniach z domieszką średnioziarnistą, gruboziarnistą i małą ilością tłucznia. Naczynia te cechowały się dość dobrym wypałem, przykładem tu mogą być fragmenty mis z obiektu 1 (Ryc. 5d), czy jamy nr 1 z ara XI (Ryc. 5a). Zaobserwowanym typem ornamentu, najczęściej występującym był motyw listwy karbowanej — wyciskany ornament palcowy (Ryc. 5 b, c; 1 c). Na niektórych naczyniach występowała sama listwa. Podajemy kilkanaście charakterystycznych form naczyń na stanowisku 4.

1. Fragment dna z wyodrębnioną silnie podstawą o powierzchniach brunatnych, gładkich. Średnica dna 9 cm, domieszka średnio i gruboziarnista oraz tłuczeń (Ryc. 1 e).

2. Fragment wylewu i brzuśca naczynia o esowatym profilu, o wygładzonych powierzchniach. Wewnętrzna powierzchnia barwy brunatnej, zewnętrza czarnej, przełom dwubarwny. Domieszka średnio i gruboziarnista oraz tłuczeń. Wylew naczynia łagodnie wychylony na zewnątrz z krawędzią zakończoną owalnie. Średnica wylewu około 25 cm (Ryc. 2 f.)

3. Fragment brzuśca naczynia barwy ceglastej, zdobionego ornamentem dołkowym. Domieszka średnio i gruboziarnista oraz tłuczeń w małej ilości (Ryc. 1b).

4. Dwa fragmenty dna grubościennego naczynia zasobowego o barwie brunatno-szarej. Powierzchnie lekko wygładzane, nierówne. Domieszka średnio i gruboziarnista oraz tłuczeń Dno lekko wklęsłe. Średnica 18 cm (Ryc. 1a).

5. Fragment wylewu naczynia baniastego barwy brunatnej, o gładkich powierzchniach. Wylew krawędzi wyrównany poziomo. Domieszka średnio i gruboziarnista oraz tłuczeń. Średnica wylewu 16 cm (Ryc. 1d).

6. Fragment dna grubościennego naczynia barwy brunatnej. Powierzchnia zewnętrzna wygładzana. Domieszka średnio i gruboziarnista oraz tłuczeń. Dno zachylone do wnętrza, średnica dna 12 cm (Ryc. 1k).

7. Fragment brzuśca naczynia barwy brunatnej o wygładzonych powierzchniach, zdobionego listwą z ornamentem palcowym. Domieszka średnio i gruboziarnista (Ryc. 1c).

8. Dwa fragmenty brzuśców. Jeden fragment grubościennego naczynia przepalonego w ogniu, co nadawało mu charakterystyczną żużlowatą strukturę. Grubość ścianek naczynia dochodzi do 1,5 cm. Na brzuścu naczynia znajdowała się dolepiona gruba listwa, zdobiona wyciskanym ornamentem palcowym. Domieszka średnio i gruboziarnista oraz w dużej ilości tłuczeń. Drugi fragment analogiczny. Barwa powierzchni zewnętrznej szara, a wewnętrznej ceglasta (Ryc. 5 b, c).

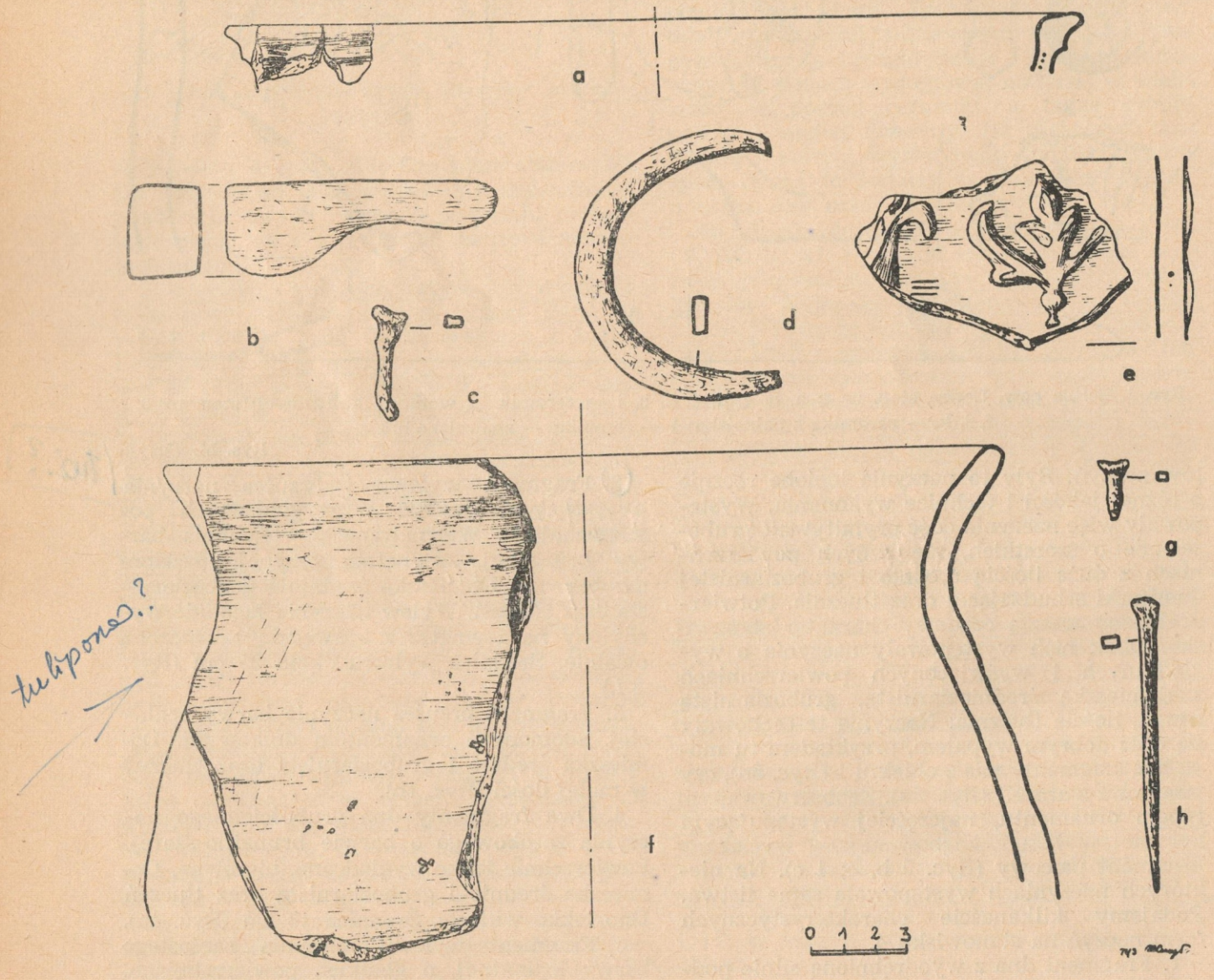
9. Fragment „placka" glinianego o średnicy 9 cm. Barwa brunatna, o powierzchni z jednej strony wygładzanej, z drugiej strony szorstkiej. Domieszka średnio i gruboziarnista (Ryc. 6).

10. Fragment płytkiej misy barwy ceglastej, z szarym wkładem na zewnętrznej powierzchni dna naczynia. Naczynie cechuje się dość dobrym wypałem. Powierzchnie naczynia miękkie w dotyku. Domieszka średnio i gruboziarnista, znikoma ilość tłucznia. Średnica wylewu 26 cm (Ryc. 5d).

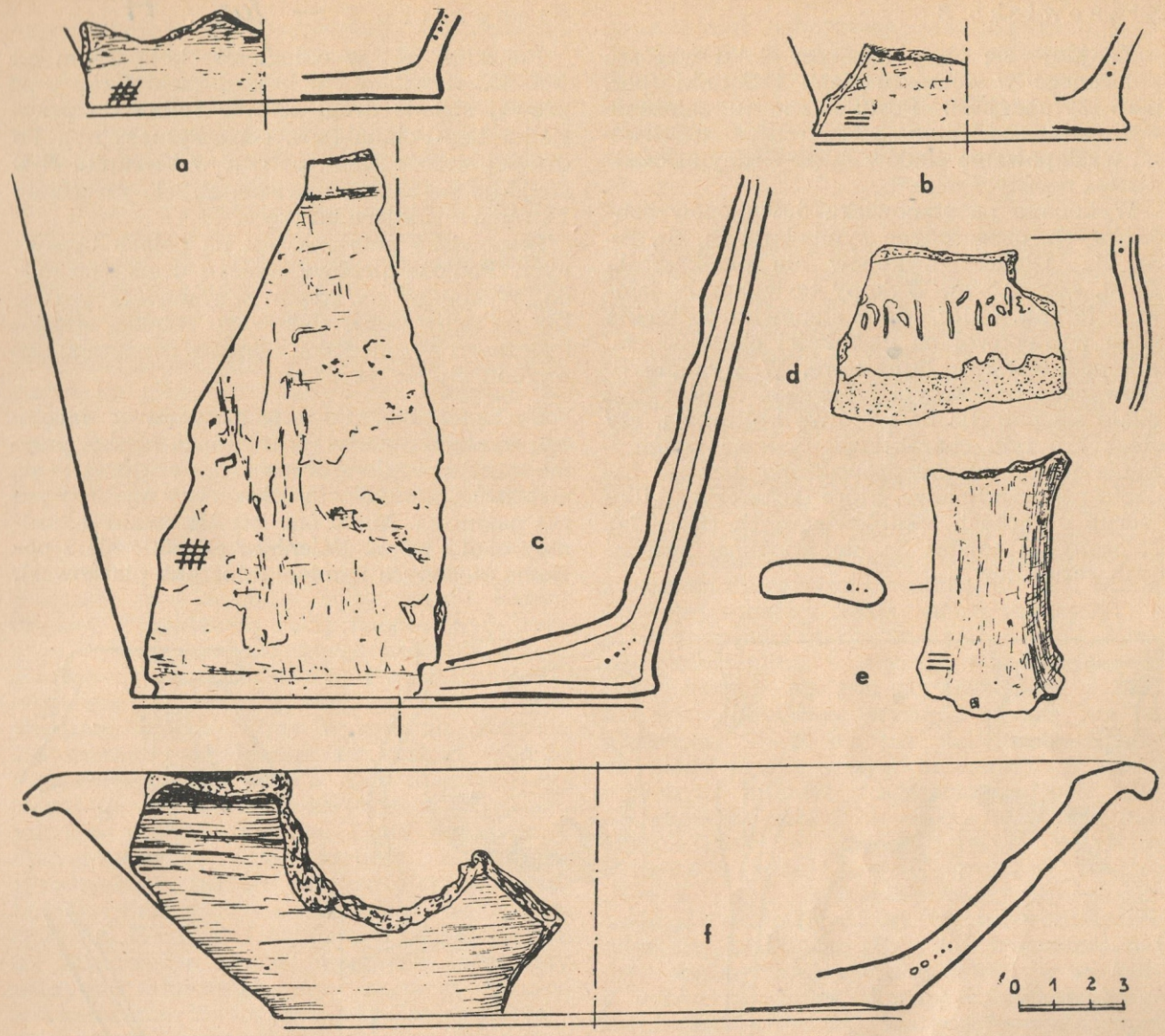
11. Fragment misy o powierzchni zewnętrznej barwy ceglastej i wewnętrznej barwy szarej. Ścianki boczne misy ustawione prawie pod kątem prostym w stosunku do dna. Średnica trudna do uchwycenia. Domieszka średnio i gruboziarnista (Ryc. 5a).

12. Duży kubek o powierzchniach nierównych, barwy brunatno-szarej. Krawędź wylewu zgrubiona, lekko wywinięta na zewnątrz. Pod krawędzią wylewu dolepione ucho z grubego wałka gliny. Dno naczynia proste, wykonane na podsypce. Domieszka średnio i gruboziarnista oraz tłuczeń. Średnica wylewu 16,4 cm, dna 10,6 cm, wys. naczynia 9,4 cm (Ryc. 7).

Obok ceramiki na terenie osady znaleziono trzy przęśliki (dwa zachowane fragmentarycz-

Ryc. 2. Solina pow. Lesko, stan. nr 3: a — z badań powierzchniowych; stan. nr 7: b, c, d, e, g, h — z warstwy kulturowej gł. 20—40 cm; stan. nr 4: f — pod obiektem nr I z ara IX. a — wg J. Kruppego, por. przypis 14. Rys. M. Curyło

Ryc. 3. Solina pow. Lesko, stan. nr 7: a, b, c, d, e, f — ceramika z warstwy kulturowej gł. 30—40 cm. Oznaczenia ceramiki wg J. Kruppego, por. przypis 14.

Rys. M. Curyło

nie). Egzlemplarz zachowany w całości jest kształtu dwustożkowatego (Ryc. 1 g, h, i).

Z luźnych znalezisk należy jeszcze wymienić dwa odłupki krzemienne, pochodzące z ara IX ćw. C. Nie zanotowano występowania zabytków metalowych ani materiału kostnego (poza jednym kłem dzika).

Teren, na którym występowały największe ilości materiału zabytkowego oznaczono na planie ogólnym wykopów na stanowisku 4. Byłby to może uchwycony w przybliżeniu zasięg osady, jednakże bardziej prawdopodobnym są jego wydłużenia w kierunku wschodnim, północnym i zachodnim. Pewną granicę osady uchwycono prawdopodobnie w części południowo-wschodniej. W części tej następował zanik warstwy kulturowej i zaznaczała się granica występowania materiału zabytkowego w arze II wykopu I.

Rozpatrując wstępnie zagadnienie chronologii stanowiska 4, należy przypuszczać w świetle odkrytych materiałów, iż mamy tu do czynienia z reliktami osadnictwa być może łużyckiego, a także lateńskiego i rzymskiego(?).[5] Do form łużyckich zaliczamy m. in. fragment naczynia o esowatym profilu o formie zbliżonej do tulipanowatej. Naczynia te łączy się raczej z wcześniejszymi fazami kultury łużyckiej.[6] Występowanie fragmentów tego naczynia wiąże się prawdopodobnie z pozostałościami dawnej jamy łużyckiej w arze IX ćw. C—B, w którą częściowo wkopano późniejszy zapewne obiekt nr I.

Formy z okresu lateńskiego, czy rzymskiego mogą m. in. reprezentować chyba takie formy jak opisany już kubek (Ryc. 7) (zrekonstruowany w całości), czy też niektóre misy.[7] Uściślenie datowania z wielu względów w chwili obecnej jest rzeczą raczej trudną [8] i będzie z pewnością wymagało osobnego opracowania stanowiska. Na uwagę tu jeszcze zasługuje występowanie w wielu wypadkach na naczyniach listwy karbowanej, jako motywu zdobniczego. Nie wykazuje on jednak cech charakterystycznych dla tego typu ornamentu w kulturze łużyckiej.[9]

Stanowisko 3

Znajduje się na północnym stoku wzgórza położonego w dorzeczu Sanu i Solinki (por. plan sytuacyjny). Postulowano tu założenie wykopów sondażowych sugerując możliwości występowania śladów między innymi osadnictwa neolitycznego.[10]

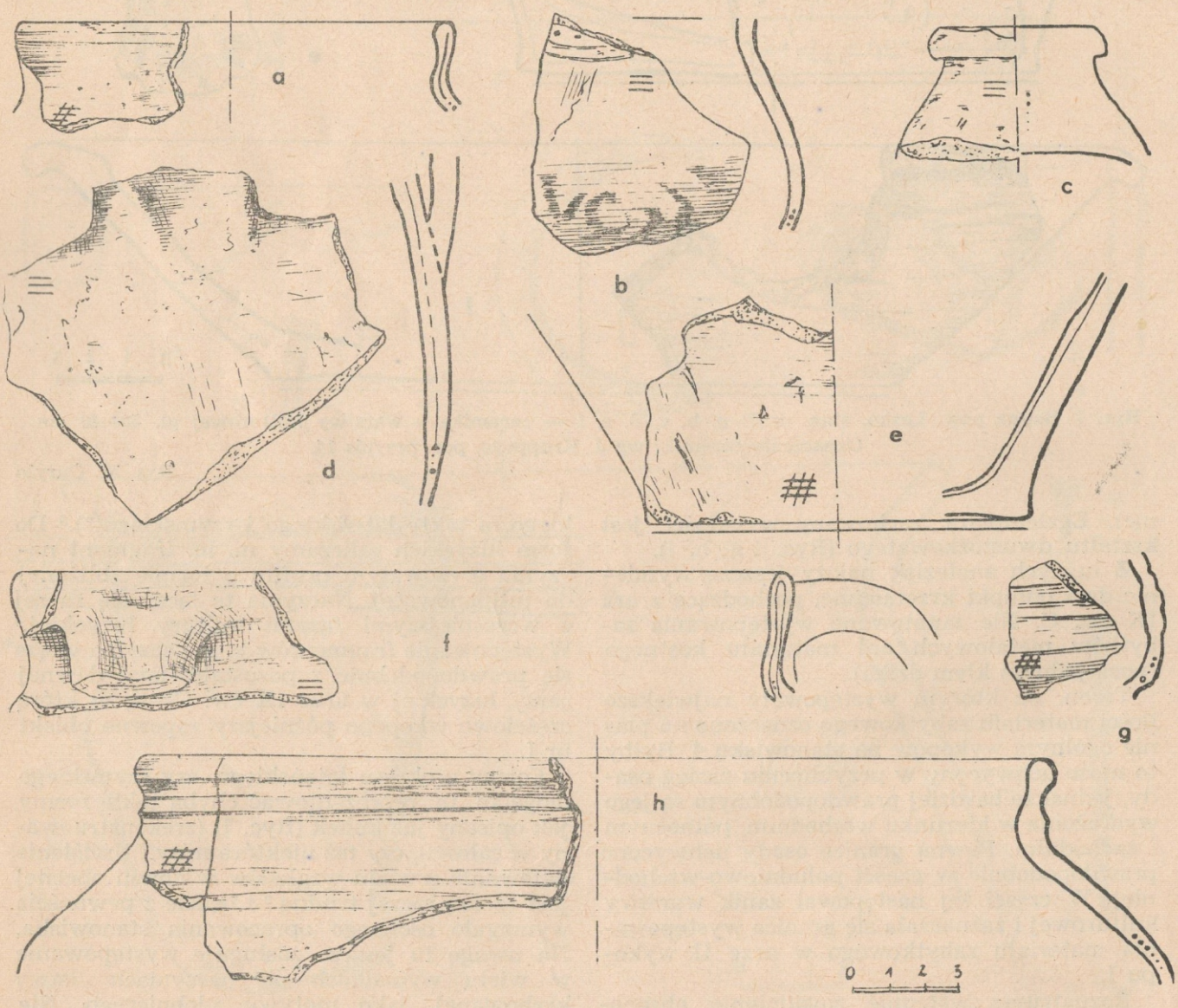
Wykonano na stanowisku 5 wykopów sondażowych, oznaczonych symbolami S_1, S_2, S_3, S_4, S_5. Długość wykopów nie przekraczała 25 m, szer. 2,5 m. Wykopy te wykazały jałowość terenu. Calec, który stanowiła podmokła glina występował na głębokości około 35 cm, tuż pod warstwą humusową. W wykopie S^5 uchwycono dno koryta rzecznego. Niestety nie udało się natrafić na warstwę kulturową, czy obiekty o tym charakterze. Podczas wykonywania wykopów przeprowadzono doraźne badania powierzchniowe, które dostarczyły kilku skorup o cechach średniowiecznych (Ryc. 2a). Założony tu sondaż S_5 nie przyniósł pożądanych rezultatów.

Stanowisko 5 — Tuz. H.

Położone jest w odległości około 2 km od wsi Solina na lewym brzegu rzeki Sanu i po prawej stronie drogi ze wsi Solina do przysiółka Łęg-Polana (por. szkic sytuacyjny). Po drugiej stronie Sanu, patrząc w kierunku N-E znajduje się skalne urwisko, obficie zarośnięte i stromo opadające ku rzece.

Stanowisko położone jest na polach uprawnych. Podłoże glebowe stanowi urodzajna mada. Wykonane na stanowisku sondaże pozwoliły na uchwycenie ciekawego obiektu archeologicznego — paleniska. Sondaże oznaczono numerami: S_1, S_2, S_3.

Palenisko. Po zdjęciu warstwy darniowej wystąpiła wartwa brunatnego piasku, przemieszana z węglem drzewnym, w której to na głębokości około 35 cm uchwycono wyraźny zarys paleniska. Miało ono kształt owalu o średnicy około 1,4 m. Palenisko składało się z poziomo ułożonych kamieni (otoczaki, piaskowce),

Ryc. 4. Solina pow. Lesko, stan. nr 7 — ceramika z warstwy kulturowej gł. 30—40 cm. Oznaczania ceramiki wg J. Kruppego, por. przypis 14.

Rys. M. Curyło

ktorych położenie w wypełnisku zróżnicowane było głębokościowo. W części zachodniej paleniska na poziomie rysowanego planu (30 cm) wyraźnie zaznaczało się intensywne skupienie węgla drzewnego, przemieszanego z brunatną ziemią. Ceramika wystąpiła głównie w zachodniej części paleniska. Wypełnisko jamy tworzył piasek o różnych odcieniach kolorystycznych (od brązu do żółci i czerwieni). W profilu sondażu S3 rysowało się ono jako nieckowaty zarys wkopany w calec, w którym wyraźnie oznaczały się smugi spalenizny, czy kamienie. W palenisku wystąpiła także polepa w postaci niewielkich grudek. Dno jamy wystąpiło na głębokości 56—58 cm. Ułożenie paleniska w układzie stratygraficznym w sondażu S3 wskazuje, że było ono założone na piasku, na którym nawarstwiała się mada.[11] Z paleniska pochodzi kilkadziesiąt fragmentów ceramicznych.

Skorupy miały barwę brunatną lub ceglastą. Cechowała je miękkość w dotyku. Wewnętrzne powierzchnie były często barwy czarnej. Przykładem tutaj mógłby być fragment brzuśca grubościennego naczynia o wygładzanych powierzchniach. Powierzchnia zewnętrzna barwy ceglastej, natomiast wewnętrzna czarnej. Przy wylepianiu naczynia zastosowano domieszkę mineralną średnio i gruboziarnistego piasku oraz tłucznia. Występowała ona wyraźnie zarówno w ściankach, jak i w profilu naczynia. Profil dwubarwny czarno-czerwony. Powierzchnia zewnętrzna przedstawiała fakturę „spękanej skóry". Grubość ścianek naczynia dochodziła do 1,2 cm (Ryc. 1 j). Z innych form naczyń występujących na stanowisku można wymienić fragmenty naczynia jajowatego, czy fragment brzuśca z ornamentem listwy (Ryc. 1 f). Znaleziono także fragment naczynia o wylewie z krawędzią wywiniętą na zewnątrz i zachyloną ku środkowi naczynia.[12]

Wstępna ocena materiału ceramicznego zbadanego stanowiska, sugeruje zaliczenie go do stanowisk łużyckich, być może z okresu halsztackiego.

Stanowisko 6

Zlokalizowano je na prawym brzegu Sanu w południowo-zachodniej opadającej ku rzece części dużego półwyspu, utworzonego przez pętlę rzeki San na S od zapory w Solinie (por. szkic sytuacyjny — wzgórze oznaczone numerem 417). Podczas badań zwiadowczych na tym stanowisku znaleziono jedną skorupę średniowieczną z zatartym ornamentem żłobków. Na stanowisku wykonano archeologiczne wykopy sondażowe, które nie wykazały materiału zabytkowego. Oznaczono je symbolami S1, S2, S3, S4. Rozmieszczono je w formie „gwiaździstej", chcąc osiągnąć jak największy zasięg badanego terenu. Układy stratygraficzne wykopów nie wykazały istnienia warstwy kulturowej. Bezpośrednio pod warstwą humusową zalegał calec w postaci zwirowatego żółtego piasku z licznymi wtrętami gliniastymi. Podczas eksploracji wykopów nie natrafiono na materiał zabytkowy, ani obiekty o tym charakterze. O występującym w sondażu S4 skupisku węgli drzewnych nic bliższego nie można powiedzieć. Prawdopodobnie ma ono charakter współczesny. W jego obrębie nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Stanowisko 7

Położone jest ono vis a vis zbiegu dwóch głównych rzek tego rejonu geograficznego (por. plan syt. stanowisk) Sanu i Solinki na niewielkiej kulminacji po prawej stronie drogi, idąc w kierunku zapory. W profilu kulminacji znaleziono dużą ilość ceramiki. Fakt ten spowodował przeprowadzenie tu sondaży archeologicznych. Wykonano wykop sondażowy o wymiarach 2,5x5 m, który dostarczył dużej ilości ciekawego materiału zabytkowego. Stratygrafia wykopu wygląda następująco: pod warstwą darniową (0—20 cm) występowała warstwa szaro-brunatnego piasku przemieszana z węglem drzewnym, ceramiką, kośćmi. Dolna część tej warstwy miała odcień jaśniejszy.

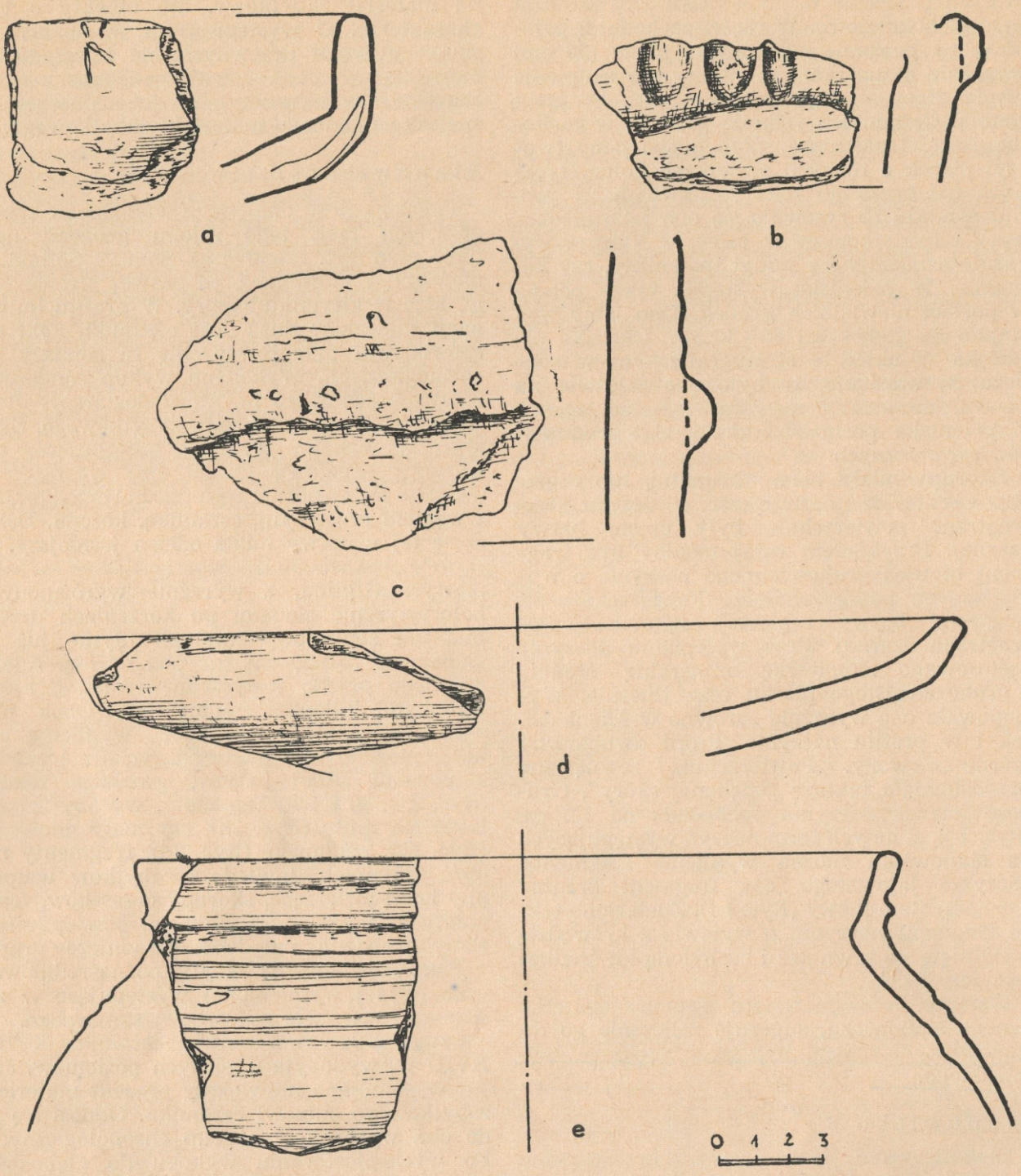
Na głębokości 50 cm wystąpił calec — żółta, plastyczna glina, z wyraźnie wyróżnionymi kolorystycznie śladami po korzeniach drzew. Materiał zabytkowy wystąpił płytko już na głębokości 10—20 cm tuż pod darnią. Należy do niego przede wszystkim ceramika, której wydobyto kilkaset fragmentów. Obok niej z ciekawych zabytków należy wymienić monetę, niestety w chwili odkrycia nieczytelną z powodu silnej patyny, gwoździe żelazne (Ryc. 2 c, g) i ich fragmenty, wyroby żelazne takie jak dłuto (Ryc. 2h), czy mały młoteczek (Ryc. 2b), podkówkę (Ryc. 2d), fragmenty naczyń szklanych. Inwentarz zabytków uzupełniły kości zwierzęce, skorupy orzeszków, fragmenty kafli (Ryc. 2e). Materiał powyższy możemy podzielić na dwie zasadnicze grupy.

Pierwszą stanowiły zabytki późnośredniowieczne (wyżej wymienione) występujące w zasadniczej warstwie kulturowej stanowiska.

Drugą grupę reprezentuje ceramika XVII—XVIII w. wydobyta z górnych poziomów. Jak już wspomniano największy procent materiału zabytkowego stanowi ceramika. Odnosi się to do obu wyróżnionych grup chronologicznych. Po wyeksplorowaniu wykopu do głębokości 30 cm zaobserwowano dwa wyraźne skupienia ceramiki, które zlokalizowano przy profilu północnym sondażu. Posiadały one znaczną miąższość (do 40 cm). Występowanie ich tutaj wiąże się zapewne z wykopem współczesnym (widocznym w profilu północnym). Ponadto ceramika występowała licznie na całej powierzchni wykopu. Obserwacja skorup wydobywanych z poszczególnych głębokości pozwala na przypuszczenie, że w niektórych przypadkach warstwa uległa przemieszaniu.[13]

Warstwa późnośredniowieczna i późniejsza zawiera charakterystyczny materiał ceramiczny, którego podamy kilka przykładów:

1. Fragment garnka o wylewie prostym, z zaokrągloną krawędzią, barwy siwej. Domieszka średnio i drobnoziarnista, średnica wylewu 12 cm (Ryc. 4a).

Ryc. 5. Solina pow. Lesko. Ceramika: stan. nr 4: a—ar X, jama 11; b, c, d — ar X, obiekt nr I; stan. nr 7: e — z warstwy kulturowej gł. 30—40 cm. Oznaczenie e wg J. Kruppego, por. przypis 4.

Rys. M. Curyło

2. Misa barwy siwej o metalicznym połysku, wylew z krawędzią wywiniętą, zdobioną ornamentem palcowym, domieszka grubo i drobnoziarnista. Dno proste, odcinane. Średnica wylewu około 30 cm, dna 18 cm, wysokość naczynia 7 cm (Ryc. 3 f). Przynależność chronologiczna — pocz. XVI w.

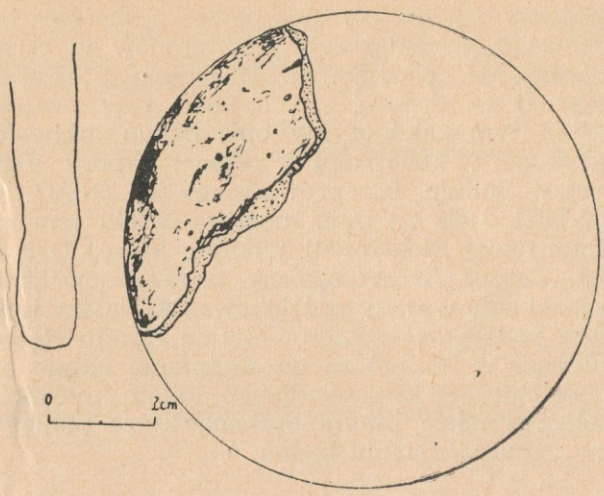
3. Fragment brzuśca dzbanka barwy ceglastej, dolepione ucho wałkowe, domieszka średnio i drobnoziarnista (ryc. 4d).

4. Dwa fragmenty wylewu tego samego naczynia o barwie siwej. Krawędź wylewu posiada jaśniejsze wtręty, wylew zgrubiony i lekko odchylony na zewnątrz z okapem. Średnica wylewu 26 cm, domieszka średnio i gruboziarnista. Typ analogiczny do poz. 7 (Ryc. 4 h).

5. Wylew dzbanka barwy brunatnej, o średnicy wylewu 23 cm, poniżej dolepione ucho taśmowe. Domieszka średnioziarnista (Ryc. 4f).

6. Fragment brzuśca cienkościennego naczynia o gładzonej i polerowanej powierzchni zewnętrznej. Domieszka drobnoziarnista i średnioziarnista (Ryc. 4b).

7. Fragment wylewu garnka barwy siwej, wylew odchylony na zewnątrz, z zaokrągloną

Ryc. 6. Solina pow. Lesko, stan. nr 4. Ceramika z warstwy kulturowej.

Rys. M. Curyło

krawędzią i okapem, średnica wylewu 22 cm. Domieszka średnio i gruboziarnista (Ryc. 5e).

8. Fragment pokrywki barwy ceglastej, domieszka średnio i grubozarnista (Ryc. 4c).

9. Fragment brzuśca z ornamentem żłobków, z domieszką średnio i gruboziarnistą (Ryc. 4g).

10. Fragment naczynia wazowatego barwy siwej o charakterystycznym metalicznym połysku, średnica dna 15 cm. Dno odcinane, domieszka średnioziarnista i gruboziarnista (Ryc. 3 c). Przynależność chronologiczna — XVI w.

11. Dwa dna małych naczyń, barwy szarej i ceglastej, średnica den 9 i 10 cm. Dna odcinane, domieszka średnio i gruboziarnista (Ryc. 3a, b).

12. Fragment dna naczynia barwy siwej o metalicznym połysku, średnica dna 11 cm. Dno odcinane, domieszka średnio i gruboziarnista (Ryc. 4 e). Przynależność chronologiczna — XVI w.

13. Fragment ucha taśmowego barwy ceglastej (Ryc. 3e).

14. Fragment brzuśca cienkościennego naczynia polewanego. Barwa polewy jasnobrunatna. Na brzuścu stylizowany ornament pisma. Domieszka drobnoziarnista (Ryc. 3 d). Przynależność chronologiczna — XVII—XVIII wieku.

Naczynia późnośredniowieczne na stanowisku 7 z Soliny wykazują analogię do tego rodzaju materiału ze stanowiska 1-go z Soliny, badanego w roku 1965, jak też z wielu innych stanowisk późnośredniowiecznych.[14] Znalezione wyroby żelazne na stanowisku 7, głównie gwoździe kwalifikują się również do wymienionego powyżej okresu.[15] Z warstwą późnośredniowieczną należy wiązać także występujące tu fundamenty kamienne budynku. Składał się on z dużych kamieni łupkowych, łączonych zaprawą wapienną. Trudno coś powiedzieć o jego charakterze (wymagałoby to rozszerzenia badań na tym stanowisku). Biorąc jednakże pod uwagę jego położenie u zbiegu rzek i przy drodze wiejskiej, prawdopodobnie istniejącej tutaj i w okresie późnośredniowiecznym (a także dość charakterystyczne formy naczyń: dzbanki, talerze, misy z efektownymi motywami zdobniczymi występujące w dużej ilości) możemy przypuszczać, że natrafiono na relikty zajazdu, lub karczmy późnośredniowiecznej, istniejącej zapewne i później.[15a] Drugą grupę ceramiki wydobytej z wykopu stanowią fragmenty naczyń z XVII i XVIII w., cienkościennych, barwnie polewanych z licznymi motywami ornamentowymi. Naczynia tej grupy posiadają bardzo liczne analogie, zarówno w Solinie (stanowisko 1 i 2), jak i na innych terenach.[16] Z wyrobów glinianych na stanowisku występowały także kafle. Były one dwóch rodzajów: nie polewane barwy brunatno-ceglastej ze stylizowanym, wytłaczanym ornamentem roślinnym (Ryc. 2 e) i barwne polewane, z niebieskim ornamentem na białym tle. Oba rodzaje tych wyrobów na podstawie analogii już to z samej Soliny, jak i terenów najbliższych, możemy zaliczyć do okresu XVII i XVIII w.

Kończąc opis stanowiska 7 należałoby jeszcze wspomnieć o tym, że po wyeksplorowaniu warstwy średniowiecznej do głębokości 50 cm odsłonięto już w calcu zarysy dwóch owalnych obiektów, wyraźnie wyodrębnionych kolorystycznie w stosunku do calca. Oznaczono je numerami 1 i 2. Średnice ich wynosiły 40×50 cm. Profile miały nieckowaty kształt o miąższości 10 cm. W zarysie oznaczonym numerem 2 znaleziono dwa ułamki naczynia (prawdopodobnie tego samego) o szorstkich powierzchniach, wyraźnym dwubarwnym przekroju i z domieszką schudzającą, gruboziarnistą piasku oraz tłucznia. Zewnętrzna powierzchnia w niektórych miejscach lekko chropowata, była barwy brunatno-czerwonej. Wewnętrzna powierzchnia wygładzana, czarna. Są to prawdopodobnie relikty naczynia łużyckiego. Bliższa interpretacja znaleziska z braku danych jest w tej chwili niemożliwa. Przypuszczalnie jednak możemy zakładać tu występowanie osadnictwa łużyckiego, z którym możliwe, że wiązały się opisane już obiekty. W tym świetle stanowisko 7 należałoby uznać jako wielowarstwowe, to jest łużyckie, późnośredniowieczne i późniejsze.

Ryc. 7. Solina pow. Lesko. Naczynie z warstwy humusowej gł. 0—20 cm, z ara XI, wykopu 1.

Podsumowując wyniki badań ratowniczych w Solinie możemy stwierdzić na podstawie uzyskanych danych, że osadnictwo, zarówno prahistoryczne, jak i późniejsze grupuje się wzdłuż arterii wodnych tego regionu geograficznego, a więc Sanu i Solinki.[17] Największą ilość informacji naukowych uzyskano odnośnie osadnictwa prahistorycznego i późnośredniowiecznego oraz z okresów późniejszych. Do stanowisk pierwszych zaliczamy przede wszystkim stanowisko 4 (osada), a także stanowisko 5 i częściowo stanowisko 7. Materiały późnośredniowieczne i późniejsze wystąpiły na stanowiskach: 1, 2, 3, 4, 5, 7 w Solinie, a także na stanowisku 2 w Teleśnicy i 1 w Wołkowyi.[18] Nasilenie osadnictwa w okresie późnośredniowiecznym wiąże się tu zapewne z okresem kolonizacji gospodarczej tych terenów w czasie panowania Kazimierza Wielkiego i późniejszym.[19]

Na tym zakończymy opis badań archeologicznych w 1966 roku w rejonie Zapory Wodnej w Solinie. Przeprowadzenie ich (10.VI. do 23.VIII. 1966 r.) było możliwe dzięki pomocy finansowej Elektrowni Wodnej, której Dyrekcji, Zespół Archeologiczny prowadzący badania, składa wyrazy podziękowania. Należy również podziękować Kierownictwu Hotelu Robotniczego w Solinie za udostępnienie ekipie archeologicznej odpowiedniego lokalu mieszkalnego, a także innym osobom, które pomogły w przeprowadzaniu badań.

Przypisy:

[1] K. Godłowski, *Sprawozdanie z badań poszukiwawczych, przeprowadzonych w roku 1966 w rejonie budowy Zapory Solina na Sanie*, (maszynopis).

[2] Stanowiska te wytypowano do badań na naradzie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Kierownikiem Działu Archeologicznego Muzeum w Rzeszowie w dniu 10.VI.1966 r. (por. protokół z narady). Stanowisko 7 przebadano wskutek odkrycia tu materiału ceramicznego późnośredniowiecznego przez K. Moskwę, T. Aksamita i J. Wielowiejskiego w dniu 10.VIII.1966 r.

[3] Por. jw.

[4] Całość dokumentacji znajduje się w Muzeum w Krośnie.

[5] Zaliczenie do okresu rzymskiego części materiałów ze stanowiska 4 sugerowano na posiedzeniu Komisji Odbiorczej prac archeologicznych z Soliny, pow. Lesko. Pogląd ten wyraził między innymi prof. dr R. Jamka.

[6] Dla terenów województwa rzeszowskiego wymienia je K. Moskwa, *Badania ratownicze stanowisk łużyckich w Budach Głogowskich, pow. Rzeszów, Piskorowicach, pow. Leżajsk oraz Rudniku, pow. Nisko*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1964, Rzeszów 1964, s. 20-21. Hipotetycznie można by przypuszczać, że mamy do czynienia z osadnictwem łużyckim, na które nawarstwiło się późniejsze osadnictwo z okresu lateńskiego czy rzymskiego. Zjawisko to wystąpiło głównie w arze IX, ćw. C-B, gdzie występowało wkopywanie prawdopodobnie młodszych obiektów w starsze. Obok materiałów, które można by zaliczyć do wymienionych okresów, na stanowisku też występowały sporadycznie fragmenty prawdopodobnie ceramiki „siwej" rzymskiej, a także ceramiki późnośredniowiecznej. Ten konglomerat materiałowy można by wytłumaczyć wyjątkowo dogodnymi warunkami osadniczymi, cechującymi ten teren, który mógł być wykorzystany przez osadników w różnych okresach chronologicznych.

[7] Tego typu kubki występują na cmentarzysku w Wilanowie k/Warszawy, por. J. Marciniak, *Cmentarzysko ciałopalne z okresu późnolateńskiego w Wilanowie k/Warszawy*, Materiały Starożytne, t. XI, tabl. XXII, 2, odnośnie mis, por. przypis 5.

[8] Trudności w tym zakresie powoduje jeszcze brak rekonstrukcji i przygotowania całości materiałów, jak również brak prawie zupełny szerszego materiału porównawczego. Jest to chyba pierwsze stanowisko archeologiczne typu osadniczego w tym rejonie wojew. rzeszowskiego.

[9] Według K. Moskwy, por. jak przypis 5.

[10] Sugerował to T. Aksamit, a także K. Godłowski, *Badania poszukiwawcze przeprowadzone w roku 1965 w rejonie budowy zapory Solina*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 127, 128. Na stanowisku znaleziono wiór o cechach neolitycznych. Stanowisko oznaczone nr 1 odpowiada naszemu pod nr 3. Zostało to skorygowane z K. Godłowskim w trakcie badań powierzchniowych na terenie zalewu w 1966 r.

[11] Profil sondażu wykazał założenie paleniska na piasku, na który nawarstwiała się mada. Osadzenie tych utworów, jak przypuszcza się, następowało w okresie między V, a X wiekiem, por. K. Strzemski, *Przemiany środowiska geograficznego Polski jako tła przyrodniczego dla rozwoju rolnictwa na ziemiach polskich od połowy 3 tys. p.n.e., do naszych czasów*, Kwartalnik IHKM, t. IX, 1961, s. 340.

[12] Analogii można się doszukać w formach ze Świerchowej, powiat Jasło, por. Anna Szałapata, *Badania archeologiczne w Świerchowej, powiat Jasło*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 42, ryc. 7a.

[13] Cały ten teren poddawany był tego typu niwelacjom ze względu na to, że stanowisko znajduje się na terenie niedawnych jeszcze zabudowań wsi Solina.

[14] Znane są liczne analogie z Biecza, Krosna a także Warszwy np.: występujące garnki w Solinie posiadają analogię do wyrobów warszawskich, por. Jerzy Kruppe, *Studia nad ceramiką XIV-wieczną ze Starego Miasta w Warszawie*, Wyd. PAN, 1961, ryc. 10a. Bardzo podobne cechy wykazuje ceramika ze stanowiska 1 w Solinie, badanego przez autora w 1965 r.

[15] Podobne okazy występowały na stanowisku 1, które B. Gierlach zaliczył do okresu późnośredniowiecznego, por. tenże, *Analiza zabytków metalowych ze stan. 1* (maszynopis).

[15a] Według relacji mieszkańców jeszcze w XIX wieku istniała tu karczma wiejska.

[16] Por. jak przypis 14.

[17] Były to z natury najlepsze tereny osadnicze. Wyżej położone nie posiadały tak dobrych warunków, ze względu na obfitą szatę leśną. W okresie późnośredniowiecznym procent tych terenów zarośniętych lasami był z pewnością bardzo duży, por. A. Jabłonowski, *Polska XVI-wieczna pod względem geograficzno-statystycznym*, t. VII, cz. II, Źródła dziejowe, t. XVIII, cz. II, s. 13. Dolina Sanu zresztą i wcześniej była arterią skupiającą punkty osadnicze, por. A. Żaki, *Wietrznów — wczesnośredniowieczny gród graniczny w świetle badań lat 1952—1953*, Wiadomości Archeologiczne, t. XXIV, z. 1-2, 1957, s. 31.

[18] Stanowiska 1, 2 badano w roku 1965, por. J. Strupiechowski, E. Kowalczewska, D. Członkowski, *Archeologiczne prace ratownicze w Solinie, pow. Lesko*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 105-106. Ze stanowiska Teleśnica 2 i Wołkowyja 1, pochodzi średniowieczny materiał ceramiczny, por. K. Godłowski, *Sprawozdanie z badań poszukiwawczych, przeprowadzonych w roku 1966 w rejonie budowy zapory Solina na Sanie* (maszynopis).

[19] F. Persowski mówi o nasileniu się procesu osadniczego na tych terenach w XV wieku i tak też datuje osady w Myczkowcach, Solinie, Bóbrce, Rajskiem,

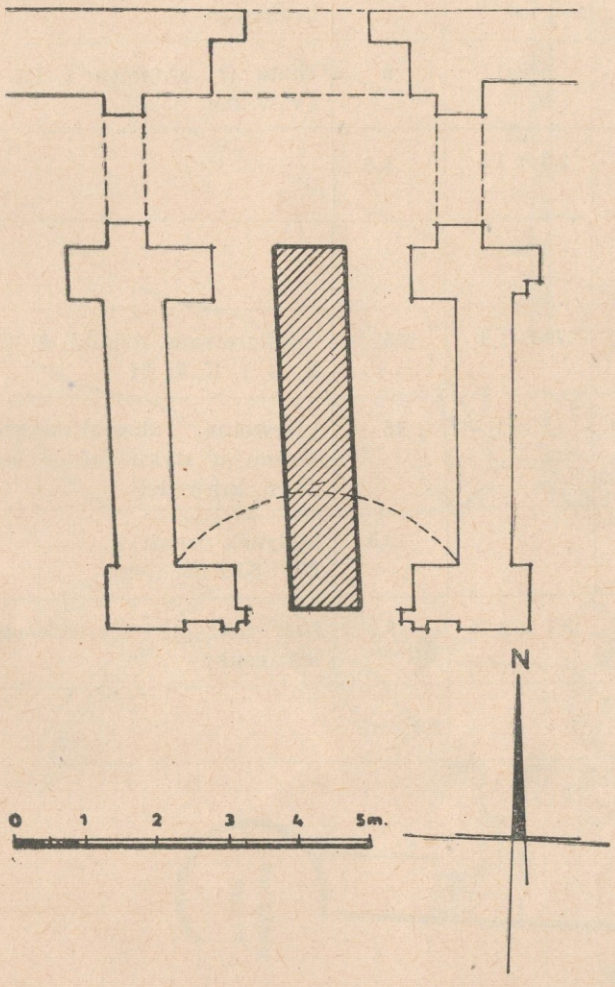
Horodku, por. F. Persowski, *Studia nad pograniczem polsko - ruskim X—XIV w.*, Wyd. PAN, 1962, mapa i rozdz. pierwszy. Autor opiera się na źródłach pisanych — Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej, t. XI, s. 137. Data lokacji wsi Solina na podstawie przekazu łacińskiego z w/w Akt opiewa na rok 1475. W świetle uzyskanych materiałów archeologicznych pewnie widzimy wieś Solinę w XIV w., a być może nawet w XIII w., co sugeruje B. Gierlach na podstawie analizy zabytków metalowych ze stan. 1, por. przypis 15. Stwierdzone jest zresztą, że nowo zakładane osady występują w źródłach pisanych raczej rzadko.

Antoni Kunysz

Badania archeologiczno-architektoniczne w Krasiczynie pow. Przemyśl w roku 1966

Już trzeci sezon prowadzono badania archeologiczno-architektoniczne na terenie pałacu i parku w Krasiczynie. Plonem badań były ciekawe materiały dotyczące osadnictwa starożytnego, wczesnośredniowiecznego i późnośredniowiecznego [1].

Zadaniem badań w roku 1966 było między innymi wyjaśnienie stratygrafii w rejonie parku po stronie południowej i północnej. W ostatnim przypadku chodziło o uchwycenie pierwotnego dojazdu do bramy zamku „Śliwnica", budowli odkrytej w murach skrzydła północnego przez dr inż. Józefa Frazika [2]. W badaniach uczestniczyli absolwenci archeologii U.J. w Krakowie Edward Pudełko (kierownik eksploracji) oraz Andrzej Koperski, poza tym zespół kreślarzy, fotograf oraz około 30 pracowników fizycznych. W zakresie architektury nadzór sprawował dr inż. J. Frazik, konsultantem naukowym badań był prof. dr R. Jamka — kierownik Katedry Archeologii Polski UJ. w Krakowie. Całością prac kierował A. Kunysz.

Ryc. 1. Krasiczyn pow. Przemyśl. Sytuacja wykopu nr XXIII wewnątrz loggi.

Oprac. R. Halicki, Rys. A. Wojciechowski

Ogółem w sezonie badawczym wykonano 15 wykopów (nr kolejne XV—XXIX) o ogólnej powierzchni ok. 200 m² (zob. poniższa tabelka). Ograniczymy się jednak do omówienia ważniejszych odkryć. Po stronie północnej zamku przeprowadzono badania w rejonie budynku czworobocznego wieży mieszkalnej z pierwszej połowy XVI wieku. Udało się uchwycić między innymi w wykopach XVI i XVIII narożniki owej budowli. Jak się okazało, posadowienie fundamentów wykonane było płycej, aniżeli późniejszy obiekt mieszkalny — skrzydło północne zamku. W tym rejonie w wykopie XVII uchwycono pierwotną szerokość i głębokość fosy. Fosa była długa 12 m i głęboka 1,8 m. Stratygrafia warstw na granicy fosy i obszaru naprzeciw bramy wykazuje jakieś dodatkowe umocnienia (z drzewa i gałęzi), być może terenu, na którym mógł się opierać most zwodzony.

Ciekawe wyniki uzyskano w piwnicach zamku w skrzydle północnym (obecnie pomieszczenia te przeznaczone są na magazyny, gdzie udało się uchwycić pierwotne fundamenty budynku mieszkalnego typu wieży (wykop XX—XXII).

W roku 1966 skromne badania przeprowadzono na terenie dziedzińca w obrębie loggi (wykop XXIII). Odkryto tutaj między innymi fragment budowli słupowej (Ryc. 1) datowanej na okres wpływów kultury prowincjonalno-rzymskiej (Ryc. 5). W wykopie w krużganku przy loggi (nr XXIX) uchwycono od strony zachodniej jeden filar okrągły z pierwotnego krużganku. Dzięki badaniom archeologicznym przy bramie od strony zachodniej (wykop nr XV) udało się rozwarstwić fundamenty wieży zegarowej i budynku bramnego.